یادی یاران (١)

ساتێک لە گەڵ مەلا ئەحمەدی شڵماشی (مەلا ئاوارە) دا

نووسینی: حەمە رەسووڵ حەسەن پوور

ئامادە کردنی : رەحمان نەقشی

یادی یاران (١) ساتێک لەگەڵ مەلا ئەحمەدی شلماشی (مەلا ئاوارە) دا

نووسینی: محمد رسول حسن پوور.

تا کەی خەزێنەو نەوتەکەم
بە بووکەڵە و فیت فیتە دەم
لە سەر گەنجی وڵاتەکەم
خاکی خۆشم ئاوارەکەم ؟ ...

ئاوارە

ماوەیەک بوو هەندێ دۆست و برادەر داوایان لێ دەکردم وەک دۆست و هاو خەباتێکی مەلا ئەحمەد شڵماشی (ئاوارە) شتێکی لە سەر بنووسم و هەڵبەستەکانی ئەوانەی لە دەست دان بڵاویان بکەمەوە لە پاش خۆ هێنان و بردنێکی زۆر و پاش سی و سێ ساڵ کە بە سەر شەهید کرانی ئەو کەڵە پیاوەی مەیدانی خەباتی کوردایەتی و مەردایەتی دا تێپەر دەبێ، نووسین لە سەر (ئاوارە) کارێکی هەروا ئاسان نیە لانی کەم بۆ من.

بە هەر حاڵ، بە نووسینی ئەم نامێلکە بچکۆلانەیە هیوادارم توانیبێتم بەشێکی بچووک لە داخوازی ئەو دۆست و

برادەرانە جێ بە جێ بکەم.

نووسەر

چەند وشەیەک :

هەموو ساڵی لە دووهەم مانگی بەهارێدا ئەو کات و ساتە شوومانەمان وەبیر دێنەوە کە دەستە رەشەکانی ژاندارمە و قوڵە چۆماغەکانی رژێمی گۆڕ کراوی حەمە رەزای پەهلەوی مەلا ئاوارەی فریشتەیان بە فێڵ و تەڵەکە بە دیل گرت و لە پاش چوار مانگ ئەشکەنجە دان بە درندانە ترین شێوە لەبەرە بەیانێکی تاریک و تنوک و سامناکدا شەهیدیان کرد.

ئەو دەستە خوێناویانەی هەردەم ئاشنای دەسبەندی قەپانی و کەلەبچە و دەمانچە و زنجیر و دار بوون بۆ بە چۆک داهێنانی شۆرشگێرانی گەل و وڵات، ئەو دەستە چەپەڵانەی ئەو رۆژەی لە قوڵی چەند خۆ فرۆشێکی گورگ سیفەتی لە پێستی مەڕ هاتنە دەرێ و ئەویان بە دەرمانی گێژ کەر بۆ دوژمنی کورد کوژی ملهور راو کرد.

هەرچەندە بتەوێ لە بارەی ئاوارە دا شت بنووسی و هەر کەسێک بیەوێ لە لایەنە جۆرا و جۆرەکانی ژیانی ئەو کەسایەتییە بکۆڵێتەوە، ناتوانی نرخی تەواوی بداتی. هەڵبەتە منیش لە نامێلکەیەکی بەم بچووکیە دا هەر ئەوندەم پێ دەکرێ بڵێم: ئاوارە مرۆڤێکی ئاشتیخواز و لا شەر بوو و ئەو چەکەش کە لە شانی کردبوو بۆ پارێزگاری لە شەرەف و کەرامەتی گەلەکەی و ئەستاندنی مافی رەوای بوو

ئەو کادرێکی بە ئەزموون و واقیع بین و نەرم و نیان و بە سەنگ، نیشتیمان پەروەرێکی راستگۆ و ئەمین، نەتەوە پەروەرێکی ساغ و لە عەینی کات دا بە ئەمەک بوو. قەت رۆژێک لە رۆژان بیری نە دەکردەوە ساتێک لە شۆرش و خەبات و بەرخۆدان سڵ بکاتەوە. ئەو کەسایەتییەکی کۆمەڵایەتیی سەنگین و بێ فیس و ئیفادە بوو و هەرگیز خۆی لە کەس بە گەورە تر نەدەزانی.

مەلا ئاوارە ئەو کاتە بەرپرسیارێتی ناوچەیەکی بە ئەستۆوە بوو، ببوو بە کۆترێکی ئاشتی و هەموو هەوڵ و توانایەکی بە کار دەبرد بۆ ئەوەی کێشەو ناکۆکی جووتیاران و زەحمەتکێشانی ناوچەکەی بە هێدی و هێمنی چارەسەر بکا.

ئەو مرۆڤێکی بە تەواوەتی رەفتار دێمۆکرات و دەبێ بڵێم بە هەق دێمۆکرات بوو.

ئاوارە یەکێک لەو کادرە تێکۆشەرانەی حیزبی دێمۆکرات بوو کە بەراستگویی و بە جورئەتەوە هەڵس و کەوتی لە گەڵ رووداوەکانی دەورو بەری دا دەکرد و هەموو کات و لەهەر شوێنێک، داکۆکی لە بیر و بۆ چوونەکانی حیزبە شۆڕشگێرەکەی دەکرد. لە یەک قسە دا ئەو لە پێناوی، دێمۆکراسی و داد پەروەری کۆمەڵایەتی و لە رێگای کورد و کوردستاندا گیانی فیدا کرد و هاتە ریزی بێ پسانەوەی کاروانی شەهیدانی حیزب و گەل.

ئێستا رۆحی پیرۆزی ئاوارە و هەزاران شەهیدی رێگای پیرۆزی دێمۆکرات وەک کۆترێکی سپی باڵ نەخشین و بەرزە فر هەموو بەیانی و ئێواران لە ئاسمانی کوردستان لە شەقەی شا باڵان دەدات و نان و ئازادی بۆ زەحمەتکێشان و جوتیاران و بۆ هەموو گەلی کورد دەخوازێ و تا ئەو ئامانجەی کە ئەو سەری لە پێناوی دا داناوە وەدی نەیە ئەو رووحە پاکەی ناگەرێتەوە نێو مەزارە پیرۆزەکەی لە گۆرستانی (گردە سوور) ی شاری سەردەشتی سەر سەوز و جوان و ئۆقرە ناگرێ.

ئاوارە ئەو کەسایەتییە سیاسی، رۆشنبیری، کۆمەڵایەتی و لە هەمان کات دا ئەدەبییەیە کە پێویستە لێکدانەوەیەکی قووڵی لە سەر ژیان و خەباتەکەی بکرێ و پەند و ئەندەرز لە رەفتار و بیرو بۆچوونەکانی وەربگیرێ.

رووحی شاد و رێگەی پڕ رێبوار بێ

نووسەر

زێدی ئاوارە

لە رۆژ ئاوای شاری سەردەشت چیایەک سەری بەرز راگرتوە و ئاسمانی شینی لە باوەش گرتووە کە خەڵکی ناوچەکە پێی دەڵێن (هۆمل). هەر کە سەرما و سۆڵی زستان بارگە و بنەی تێکەوە پێچا و بۆی دەرچوو و بەهار بە گاڵە گاڵ هات و گوڵی سوور و ئاڵ پشکوتن، ئەم چیا سەرکەش و رەنگینە وەکوو (نیگارستانی ناهید) دەڕازێتەوە.

لە لایەک سوێسن و هەڵاڵە و بەیبوون، شللێر و وەنەوشەو شەشپەڕ و گوڵە میلاقە سەر پێکەوە دەنێن و

سەرنجی ڕێبواران بۆ لای خۆیان ڕادەکێشن.

لە لایەکی دیکە بولبولی هەزار داستان و ئاشق لە خۆشییان چڵاوچڵ دەکا و بە چریکە هەست بزوێنەکەی خەم لە دڵان دەتارێنی و ئۆقرە لە دڵان هەڵدەگرێ .خۆ قاسپەی کەوێ سەر بەردان و ورتە ورتی هەوێردانیش هێندە دڵگیر و بە تام و چێژە کە پێنووس لە وەسفی دا بێ توانا و گێژە.

لەم سەر زەمینە ڕازاوەیە دا کیژۆڵەی چاو بە کلی پشتێن شلی گوێ بە گوار لە گەڵ دڵداری خۆی بەرەو کوێستان هەڵدەکشێ تاکوو کەمێک هەوای سازگار هەڵمژێ و خەم و مەینەتی سەرما و زەمهەریری زستان بە بای نەمان دا بکات. کیژ و کور تێکەڵی ڕەش بەڵەک و گۆڤەند دەبن و پێکەوە دەبنە میوانی هۆمڵی قەشەنگ و ڕازاوە لە پاش ڕاز و نیاز لە گەڵ یەکتری دا، پۆلی ئاشقانی شێت و شەیدا لە سیبەر شۆڕی ئێواریدا بە کۆڵ و بار و توربێنی پڕ لە گژ و گیای بەهاری شۆڕ دەبنەوە بەرەو ماڵ و لە کانیە سارد و زوڵاڵ و کەللە تەزێنەکەی ئۆمەرە تێر ئاو دەخۆنەوە.

خۆ تاڤگە قەشەنگ و دڵگیرەکەی داوێنی هۆمڵیش کە دەیان دەفتەری لە عەشق و ئەوینی گەشتیاران و عاشقانی سەیران و گەشت و گوزاری لە ژێر سەری دایە و زۆربەی ڕۆژانی بەهاری کۆڵکە زێرینە سەر سەری بەر نادا، وەسفی بە قەڵەمێکی تاراوگە ناکرێ .

لە هاوینی وەرزی تێکۆشان دا دڵ برینداری ئۆقرە لێ هەڵگیرا و لە ژێر سێبەری هەنجیر و دار هەناران بە دوور لە چاوی نەیاران تا دەمەدەمی ئێواران دەس لە ملانی یەک دەکەن و دەست دەکەن بە ڕاز و نیاز لەگەڵ یاران.

لە پاییزی وەرزی مێوە چنین دا کیژ و کوڕی هەرزەکار لێک وەکۆ دەبن و لە گەڵ چنینی میوەی جۆراوجۆر دا کوڕی هەرزەکار دەس دەبا بۆ سێوی لا سوور و هەناری سەر بە گوولوکی نێو باخەڵان کە زەرد بەی لەولاوە بە ناز سەری بە لارەو ناوە و سەری لە بن گەڵای سەوزی داران هەڵهێناوە بە سیلەی چاوان حاڵی خۆی بەیان دەکا و بە زمانی بێ زمانی دەڵێ (ئەمنیشت لە بیر نەچێ!) کوری هەرزەکاری بێ ئارامی شەیدا سەری لێ دەشێوێ و نازانێ دەس بۆ کامیان بەرێ کە ئەوی تر لیێ دڵگێر نەبێ و نەتورێ لە پر " باغەوان گازی دەکا و دەڵێ: نەیکەی... "

لە شەوانی کرێوە و باکووتی زستان دا کورِ و کیژ شەوگاری دور و درێژ بە خواردنی شەوچەلەی وەک مێوژ و گوێز و باسوق و سجوق بە گاڵتە و گەپ و جەفەنگ تێپەر دەکەن و بە چاو برکێنە لە گەڵ یەکتری دا عەشقێکی پاک و مەلەکووتی پێک دێنن .
بەڵی! لە لەم مەڵبەندە قەشەنگ و رازاویە دا لە داوێنی چیای هۆمل دا گوندێک وەک بووکێکی بێ ناز لە ژێر تارای سورەوە، خەملیوە.. ئەم گوندە، " شلماش " زێدی ئاوارەی مەرد و رەندە.

لەم گوندە دا بوو کۆرپەلەیەک چاوی بە دونیای پر لە گێرە و کێشە و نابەرامبەری هەڵهێنان کە لە رەگەزنامەکەیدا " احمد " ی لێ نووسرابوو و لە پاشان ناوی " ئاوارە" ی بۆ خۆی دیاری کرد. ئەو "کەم ژیا بەڵام کەڵ ژیا ".

باوکی ئەحمەد لە هۆزی هەمەوەند بوو و بە فەقییەتی رێگای کەوتبو ئەم گوندە دڵی لێی گیر ببوو هەر لەوێ ژنی هێنا بوو و بنەماڵەی پێکەوە نابوو.

مەلا حەمەدەمینی باوکی ئاوارە مرۆڤێکی لە خواترس و زانا و عالم بوو لە شەرعی ئیسلامیدا و لە سەرف و نەحوی عەرەبیدا دەستێکی باڵای هەبوو زۆر مەسائیلی شەرعی لە لا دەکرانەوە. بێجگە لەوەش خۆشەویستی نیشتیمانی وەلا نەنا بوو ئۆگری نەتەوە و نیشتیمانەکەی بوو.

لە یەکێک لە رۆژەکانی ساڵی ١٣١٣ هەتاوی (١٩٣۴ ی ز) بنەماڵەی مەلا" محمدامین" بوون بە خاوەنی کورێکی چاوشین و خنجیلانە.

کاتێک مەلۆتکەیان پێچایەوە و بە رەسمی ئەو کاتی کوردەواری لە سەر بێژینگ و لە پەنای دایکی مێهرەبان و دڵسۆزیان رۆنا لە هۆدە ساکارەکەیان دا چاوی دەگێران و لە بن میچەرەش و قرماوی یەکە رِا مابوو چوو بۆ نێو دەریای خەیاڵات و خەمان. وا دیار بوو هەر ئەو دەم بیری لە بەش مەینەتی و چارە رەشی گەلە چەوساوەکەی دەکردەوە و دەیزانی بۆ بەربەرەکانی دەگەڵ ملهوری و نا بەرامبەری دا و بۆ وەدەست هێنانی ئازادی گەلەکەی و دەستە بەر کردنی داد پەروەری کۆمەڵایەتی هەر زۆر زوو کاڵە و پێتاوان هەڵکێشێ و گۆچان تاو داتێ و رێگای چیا و بەندەنان بگرێتە بەرو ببێتە رێبوارێکی رێگای ئازادی گەل و وڵاتەکەی.

بە سەرهات

بە رەسمی ئەو کات و زمانی کوردەواری کە حەوت شەو و رۆژ بە سەر لە دایکبوونی ئەو کۆرپەیە دا تێپەر بوو، میوانی‌یەک بۆ ناو لێنانی رێکخرا و گشت ریش سپی و پیاوە ماقوڵانی دێ لە سەر خوانی مەلا محمد امین دانیشتن و چوکیان وە چۆکی یەک دان. کە نان خواردن تەواو بوو. مەلا محمد امین هەستا کۆرپە ساواکەی بە ئەسپایی هەڵگرت و لە سەر کۆشی خۆی داینا و حەوت بانگی "محمد"ی بە گوێی دا لێدان و ناوی لێنا ((احمد)) سبەی بەیانی بێشکە ئامادە بوو ئەحمەدیان لێ شەتەکدا بە دەسرازە و گوڵینگەی بەنی رەنگاو رەنگی کوردەواری لە بێشکەی تاینیان پێچا.

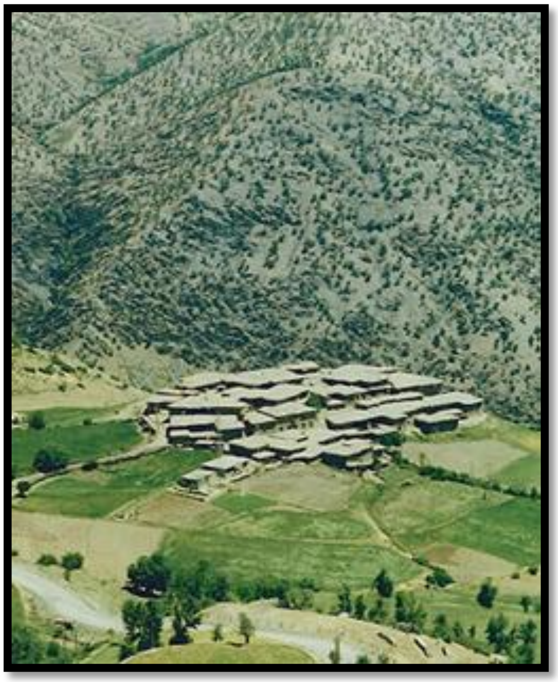

ئەحمەد بەرەبەرە دەستی بە (گاڵ و گفە) کرد و لە گاگۆڵە و دارە دارە تێپەری و پێروچکە بوو هەر زۆر زوو بە دەیان کووژەکە و نوشتە و مت مووررووی چاوەزارێی بە پشت و لا شانی کەوا شۆرە بچکۆلانەکەیەوە شۆر بوونەوە.و دەستەسرێکی سپی گوڵینکە داری گوڵداری بە دەرزیلە بە لا شانیدا شۆر بووە بۆ ئەوی ئەحمەدی خاوین و قەشەنگ لووتی پێ بسرێ.

ئەحمەدی خۆشەویستی دایە و بابان دەورەی منداڵی تێپەراند و پێی نایە تافی لاویتیەوە و گۆشەی گویسوانانی گرت. کاتێک ئەو لەم تەمەنە دا بوو هیچ مەدرەسەیەک نەبوو لێی بخوینی بەڵام دەستە وەستان نەوەستاو لە مەکتەبی باوکی زانای دا لە حوجرەی فەقێیان دەستی کرد بە خویندن و زۆر زوو فێری خویندن و نووسین بوو و پلەی سەرەتایی برِی تا وای لێ هات بۆ فیر بوونی شتی زیاتر رێگەی گوند و شاری کوردستانی گرتە بەر و لە هەر شوێنێک حوجرەیەکی فەقیانی لێ بۆایە ئەو تێدەکۆشا بەرکوڵێکی لە زانست و فێر بوونی لێ بکات .

ئاوارە و سیاسەت

لە جەریانی ئەو سەفەرانە دا مەلا ئەحمەد نەداری و بێ بەشی گەلەکەی دیبوو دەست تەنگی چێشتبوو هاتبۆ سەر ئەو بروایەی چاکی مەردایەتی لێ بەلادا بکا و بۆ گەیشتن بە رزگاری گەلەکەی و دەرباز بوون لە کەمدەستی و نەداری شەو و

ڕۆژ هەوڵ بدات و بۆ ئەم مەبەستە شەرەفی ئەندامەتی لە حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێرانی وەرگرت. هەر زۆر زوو شاقەلی کە وای دەپانتۆڵی هاویشتن و خۆی گورج و گۆڵ کرد.

ئاوارە لە ساڵی ١٣٤٠ی هەتاوی (١٩٦١ ی ز) بە هۆی حیزبایەتی و ئیش وکاری سیاسی‌یەوە لە بەر چاوی سیخورەکانی پاشایەتی بۆگەن ئاشکرا بوو بەرەو کوردستانی گەرمێن ڕێی داگرت کە ئەو دەم تازە شۆڕشێکی گەرم و گوڕ تێدا بەرپابوو بوو. ئەو چالاکانە لەو شۆڕشە دا بەشداری کرد و هێندەی نەخایاند لەبەر ئەمینداری و ئۆگری لە رادە بە دەری بە خاک و وڵات بوو بە جیی متمانەی رێبەرایەتی شۆرش.

مەلا ئاوارە لە پاش ساڵەکانی (٤٤ و ٤٣ ی هەتاوی) لە گەڵ چەند کادری دیکەی حیزب وەک: سولەیمان موعینی، سمایل شەریفزادە، قادر شەریف ... لە کوردستانی گەرمێنەوە گەڕایەوە کوردستانی ئێران و گۆچانێکی بە دەستەوە گرت و لە ناوچەکانی بانە و سەردەشت لە نێو جوتیاران و زەحمەتکێشاندا ئەرکی نیشتیمانی خۆی بە جێ دەگەیاند.

ئاوارە لە ماڵ و ژیانی خۆی دوور کەوتبۆوە بەڵام هەموو جێگەیەکی ئەم کوردستانەی بە ماڵ و زێدی خۆی دەزانی و لەو کاتەیەوە لە ماڵ دوور کەوتبووە هەستی بە غەریبی نەکرد بوو. چوونکە ئەو تەنیا خۆی بە رۆڵەی دایک و بابی نەدەزانی و خۆی بە رۆڵەی هەموو خەڵکی کوردستان دەزانی هەر بۆیە بوو ئەو دەم و ئێستاش ئەوانەی ناو و ناوبانگی ئاوارەیان بیستبوو رێزی تایبەتی یان بۆی هەیە.

ئاوارە هەردەم خەڵکی بە دوا ڕۆژی پرشنگداری گەلەکەی هیوادار دەکرد و رێگای ژیانێکی پر لە بەختەوەری بە خەڵک نیشان دەدا.
ئەو بۆ خۆی لە چینی زەحمەتکێش و نەداری گەل هەڵقولا بوو و بێجگە لەوە زولم و زۆری دەرەبەگە خوێنمژە خۆماڵیەکانیشی بۆ خەڵک ئاشکرا دەکرد و ئەوانی لە فرت و فێڵ و بەند و بەستی دژی گەلی‌یانەی میرو ئاغا و بەگلەرەکان ئاگادار دەکردەوە.

ئاوارە هەردەم بە فەقێیانی دەگوت: ئەرکی ئێمە تەنیا خواردن و خویندن نیە نەتەوی کورد نەخویندەوار و دواکەوتووە ئێمە دەبێ شان بە شانی روناکبیرانی شۆرشگێر زەین و فیکری خەڵکی روون بکەینەوە و رێگای خەباتیان نیشان بدەین و

هەموو لایەک بۆ بەختیاری گەل تێ بکۆشین.

ئاوارە بەراستی ئەم ڕێگەیەی گرتبۆە بەر نەک هەر لە دژی ڕێژیمە خوێن مژو کورد کوژەکانی کوردستان و دەرەبەگە چڵکاوخۆرەکان بەڵکوو لە نێو حیزبیش دا دژی هەموو جۆرە لادان و لارێیەک خەباتی دەکرد.

ئاوارە چۆن خانە بگیر کرا

لە بەهاری ساڵی ١٣٤٧ ی هەتاوی (١٩٦٨ ی ز) دا بە قەولی خەڵکی لێرەواری لای خۆمان کە بن دەوەن شین بوون تێکۆشەرانی حیزب بەرەبەرە داوەرینەوە وڵاتی و ئەوانی تا ئێستا لە پەنا و پەسیوان و ئەشکەوتی تەنگ و تاریک و تنوک و سارد و کادێن و وچخانەی تەنگەبەر دا خۆیان حەشاردا بوو خۆیان وەبەر هەتاوێ دا.

ژاندارم و جاشە خۆفرۆشەکان و چڵکاو خۆرە بۆدەڵەکانی حەمە ڕەزا کە توانای بەر بەرەکانی ڕوو بەروویان لە گەڵ ئەم تێکۆشەرە لە خۆ بوردوانە دانەبوو بە شێوەی کۆن و هەمیشەیی ئاغاکانیان دەستیان بە فیڵ و داو نانەوە بۆ ئەم تێکۆشەرانە کرد. پێویستە دوو وێنەی زیندوو و بەرچاو لەم چەشنە فێل و تەڵەکە و داونانەوەی ئەو دەم لە بەهاری ساڵی ١٣٤٧ی هەتاوی باس بکرێت.

١- کاک سمایلی شەریف زادە خوێند کاری دانیشکەدەی (پلیتکنیک)ی زانستگەی تاران و خەڵکی شاری مەهاباد کادرێکی بە وەج و شارەزای حیزبی بوو. بە هۆی خۆفرۆشێک بە ناوی کوێخا شەریف کە خۆی خزاند بوو نێو ڕیزی تێکۆشەران، لە ئەشکەوتی گوندی دارێنەی سەر بە شاری بانە بە خۆی و چوار تێکۆشەری دیکەوە کەوتنە داوی دوژمن و سەدان جاش و ژاندارم لە ناکاو ولە ناخافڵ بە سەریان دادان ئەو تێکۆشەرە گیان لە سەر دەستانەی حیزبی دێمۆکرات لە پاش شەرێکی چەند سەعاتی شەهید بوون و کوێخا شەریفی خۆفرۆش گەڕایەوە نێو کۆشی ئاغاکانی.

٢- ڕووداوی دڵتەزێنی دیکەی لەم بابەتە فێل و تەلەکە و داونانەوە بۆ مەلا ئەحمەد شڵماشی (ئاوارە) بوو. لە چەند گوندی ناوچەی سەردەشت ئەو شوێنانەی ئاوارە تێکۆشانی هەبوو دەرمانی بێ هۆش کەریان لە چەند ماڵان دانا بوو.

لە گوندی دیواڵان لە ماڵی حەسەن سەکر.

لەم گوندە دا بوو کە ئاوارە دەرمانداو کراو بە نیوە بێهۆشی درایەوە دەست ڕژێمی ملهۆڕی حەمە ڕەزا .

داستانەکەی بەم چەشنەیە :

حەسەن سەکر کویخای گوندی دیواڵان بە دنەدانی حاجی برایمی بەریاجی کێشەی زەوی و زاری لە نێو جوتیارانی گوندەکە سازکرد بوو لە لایەکی دیکە داوای لە ئاوارە کرد بوو بۆ خۆی بێ و ئەو کێشەیە چارەسەر بکات. ئاوارەش بە پێی واجبی خۆی و بە هەست کردن بە مسئولیەتی خۆی بەم کارە هەستا بوو و شەوێک لە شەوانی مانگی بانەمەری ١٣٤٧ ی هەتاوی بە خۆی و دوو پێشمەرگەوە بۆ چارەسەری کێشەکە دەچێتە گوندی دیواڵان و لە پاش ڕاگەیشتن بە کێشەکە و چارەسەر کردنی لە لایەن خۆفرۆش حەسەن سەکری دیواڵان مەلا ئاوارە دەرمان داو دەکرێ و هەر ئەو شەوە حەسەن سەکر پیاو دەنێری بۆ دام و دەزگای حکوومەتی و بەیانی زوو مەلا ئاوارە بە هەلیکۆپتەر لە گەڵ دوو پێشمەرگەکەی دەبەن بۆ شاری سەردەشت و لە پاشان لەوێوە بەرێ دەکرێن بۆ دادگای سەحرایی جەڵدیان کە ئەو دەم بۆ تێکۆشەرانی حیزبی دێمۆکرات لە لایەن ژنیراڵ (اویسی) جەللادی شا پێک هاتبوو.

پێشمەرگەکان کە ئەمەیان زانیبوو هاتبوون و دەوری گوندی دیواڵان یان گرتبوو لە گەڵ جاش و ژاندارمەکان تێکهەڵچوو بوون و شەرەکە تا دوای نیورۆ درێژەی کێشا بوو و سەروان (بنی عامیری) فەرماندەری ژاندارمەکان قاچی بە گولەی پێشمەرگەکان پێکرا بوو و چەند ژاندارم وجاش جەندەکیان لە مەیدانی شەر لە نێو کووچە و کۆڵانەکانی گوند کەوتبوو. لە پاشان شەرەکە بە پاشەکشەی پێشمەرگەکان بۆ گوندی ئاغەڵان دوایی پێ هاتبوو.

لە پاشان هەندێک دەنگۆ بڵاو بۆوە لە کاتی تێکهەڵچوونی پێشمەرگە و جاش و ژاندارمەکان یەک دوو جار بە یادداشت ناردن بۆ پێشمەرگەکان پیی ڕاگەیاند بوون کە گوایە ئەو بۆخۆی، خۆی تەسلیم کردوە و بۆیە ئەوان نابێ تەقە بکەن و دەبێ بکشێنەوە؟

تەنانەت هێندی کەس کە ئێستا لە دەرەوی وڵات و لە ئەوروپان و لە پێش دا لە گەڵ حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بوون و ئێستا لە دەرەوە وەک پەنابەر دەژین و بیرەوەری خۆیان نووسیوە لە یەکیان دا یادداشتێک گوایە بە ئیمزای مەلا ئاوارە هەیە کە دەبێ ئاوارە بۆ پێشمەرگەکانی نووسیبێ بە بڕوای نووسەری ئەم دێرانە ئەمە ڕاست نیە چوونکە ئاوارە پێش ئەوەی شەر دەست پێ بکا دەگەڵ دوو هاوڕێیەکەی لە تاریک و ڕونی بەیانی دا دەگویزرێتەوە بۆ پادگانی شاری سەردەشت.

شاعیری هێژا کاک خالیدی حیسامی (هێدی) ئەو دەم لە سەرگیرانی ئاوارە ئەم هەڵبەستەی دانا بوو و نووسەری ئەم دێرانە لە بەری کردوە.

هەڵکشا ئیتر ئەوە زەردەی خۆر
زەردەیان گرت پەمەیی و ئاڵ و مۆر
با لە پێ تووند کەمەوە بەن کاڵان
لێرەوە سەربرە بۆ "دیواڵان"١
رێ دەگەڵ وەش گەلێ کەم مەودایە
هێندە باریکە دەڵێی هەودایە
من بە چالاکی کە وەک تاوێرم ٢
کە دەڕۆم لێرە شەقاو دەژمێرم
لە هەر ئەشکەوت و خڕێ ڕادەبرم
ڕادەوستم برێ هەست ڕا دەگرم
دیمەنی جوانە بەڵام وا دیارە
ڕێی مەترسی هەیە بۆ "ئاوارە"
تا بڵێی گوندێ بە داو و کەڵەکە
بەدەهۆن زۆر و بە فێڵ و تەڵەکە
حەوشەیان تۆڕن و ماڵیان بنەیە
هاندەری لێیە خەریکی دنەیە
زڕە کوردی وەکوو کەو٣ دەخوێنن
دەس و دڵ پیسن و دەم بە خوێنن
ناسرەون ساتێ نە ڕۆژێ نە شەوێ
بانگ دەکەن خۆیی ئەویش چەشنی کەوێ
دەیبەن و دەیخەنە داوی دوژمن
دێتە جێ مەرجی شەرەف دۆڕاندن
کوردە بۆ یەک دەبنە نێچیروان
کورد نەبێ کێیترە نێچیری وان
پەت و سێدارە ئیتر هەڵدەخرێن
لاوی تێکۆشەری پێ دا دەکرێن

جارِ دەدەن جا هەموو گوند و گەڕەکان
بێن و ڕێیەک بخەنە " سەرکەنەکان"٤
بێن ببینن کە شەهید "ئاوارە"
سەری چەند بەرزە لە سەر سێدارە
چۆن (حەمەد ئەحمەد و ڕەحمان وەتمان)
بۆ وەتەن مردن و سەریان نە چەمان
هێشتە هەروا لە گەڵی و دارستان
دەگەڕێ دەنگی " بژی کوردستان"
گوند نیە بنکەیە بۆ ئاژاوە
خۆ فرۆشتن لەوێ ئێستەش ماوە
نەتەویی کوردن ئەگەرچی کوردن
لە بەرامبەر گەلی کورد ڕوو زەردن
نابێ دڵ خۆش بێ بەوە بێگانە
کوردی کوشتن ئەوە کوردستانە
تا پتر خوێن برژێ لەم ناوە
شۆڕشی گەورەتری بە دواوە

جوانمێری مەلا ئاوارە

کاتێک مەلا ئاوارەیان گرت تا ئەو کاتەی شەهیدیان کرد زیاتر لە چوار مانگی خایاند لەو ماوەیەدا زۆرتر لە قەسابخانەکەی جەڵادیان رادەگێرا، یەک دوو جار هێنایانەوە پادگانی سەردەشت و لە ژێر درندانەترین و سامناک ترین ئەشکەنجە و ئازار دا بوو بەڵام بە شەهامەت و ئەمینداریەکی زۆرەوە خۆی راگرت و ئەو ئەمانەتەی دایکی نیشتیمان کە بە لایەو بوو نەی درکاند و نهێنیەکانی لەگەڵ خوێنی گەشی دا نەمامی ئازادی کوردستانی رەنگین و دەلالیان پاراو کرد.

ئاخرەکەی کاتێک دوژمنەکان بۆیان روون بۆوە کە مەلا ئەحمەد شلماشی خزمەت بە گەل و نەتەوکەی دەگەڵ چۆڕ چۆڕ شیری مەمکی دایکی دا بە گەرووی داکراوە و دەگەڵ هەموو دەمارەکانی لەشی و لە نێو دڵۆپ دڵۆپی خوێنی نێو لەشیدایە تا کاتێک گیان لە جەستەی دا بێ خەیانەت بە گەل و نەتەوە و وڵات ناکا، زۆر بێ بەزەیی‌یانە لەبەرە بەیانی رۆژی ١١ ی خەرمانانی ساڵی ١٣٤٧ هەتاوی (٢ی سیپتامبری ١٩٦٨ ی ز) لەگەڵ دوو هاورێیەکەی بە ناوەکانی: رەحمانی حەمەدی وەتمان چاوشین و مەلا کەچە " محەممەد ئەحمەدی" هەردووکیان خەڵکی گوندی دیواڵان ناوچەی سەردەشت) لە خوار نەخۆشخانەی شار لە شوێنێک بە ناوی "خڕێ کانی ساردێ " ئیعدام کران.

بە پێچەوانەی، ئەوەی تەرمی شەهیدەکانی جووڵانەوەی ساڵەکانی (٤٧ – ٤٦ی هەتاوی) یان بۆ چاو ترسێن کردنی خەڵک بە شار و گوندی کوردستان دادەگێرا. بە کریگیراوانی رژیم هەر بەو بەیانیە زووە تەرتیبی ناشتنی تەرمی ئەو سێ شەهیدەیان دابوو لە قبرستانی گردە سووری شاری سەردەشت و تا چەند مانگ دواتر شوینی ناشتنەکەیان ئاشکرا نەبوو بەڵام لە پاشان گلکوی پیرۆزیان بوو بە جی نەزرگەی پیر و لاوی کورد.

کاتێک جەلادەکانی شا مەلا ئاوارەیان بۆ گۆرەپانی تیرە باران دە برد،بە دەنگی بەرز و شۆرشگێڕانە گوتی،

(بە کوشتنی من خەباتی رەزگاری خوازی نیشتمانپەروەرانی کورد دووای نایە.(بژی کوردستان) .

ئاوارە و هەڵبەست

ئاوارە لە دەورانی فەقێیەتی لە حوجرەی فەقێیان و پاشانیش بە خویندنەوی شێعری شاعیرانی نیشتیمان پەروەری کورد ئۆگرییەکی زۆری بە شێعری پاراو و رەسەنی کوردی پەیدا کرد بوو و لە کاتی پێشمەرگایەتی زۆر جار بە زمانی خەڵک شێعری دەگوتن و زۆر زوو شێعرەکانی دەما و دەم لە نێو خەڵکی دا بڵاو دەبونەوە و خەڵک شێعرەکانی ئەویان بۆ یەکتری لە بەر دەگووتەوە.

ئەگەر بمانەوێ بە ناخی شێعرەکانی ئاوارە دا بچینە خوارەوە و دابەش کردنێکیان لێ بکەین بۆمان دەردەکەوێ ئەو دوو جۆرە هەڵبەستی هۆنیوەتەوە.

هەڵبەستی نیشتیمان پەروەری وەک هەڵبەستی "کوردم کوردستانم دەوێ " و " توتنەوان"، رەش بگیری و لای لایە، هەڵبەستی توتنەوان لە دیاردە کۆمەڵایەتیەکانەوە دەچێتە سەر دیاردەی سیاسی. دیارە ئاوارە هۆی بەش مەینەتیەکانی گەلەکەی بە هۆی سیاسی دادەنێ . هەروەها لە هەڵبەستی لای لایە دا کە لاوانەوەیە دوبارە ئامانجی دەربرینی نیشتیمان پەروەرییە. هەڵبەستی وەسفی وەک "هەڵبەستی وەسفی ئالان" ئاوارە لە هەڵبەستی " کوردم کوردستانم دەوێ "دا کە نموونەی شێعری نیشتیمان پەروەرییە، دەڵێ :

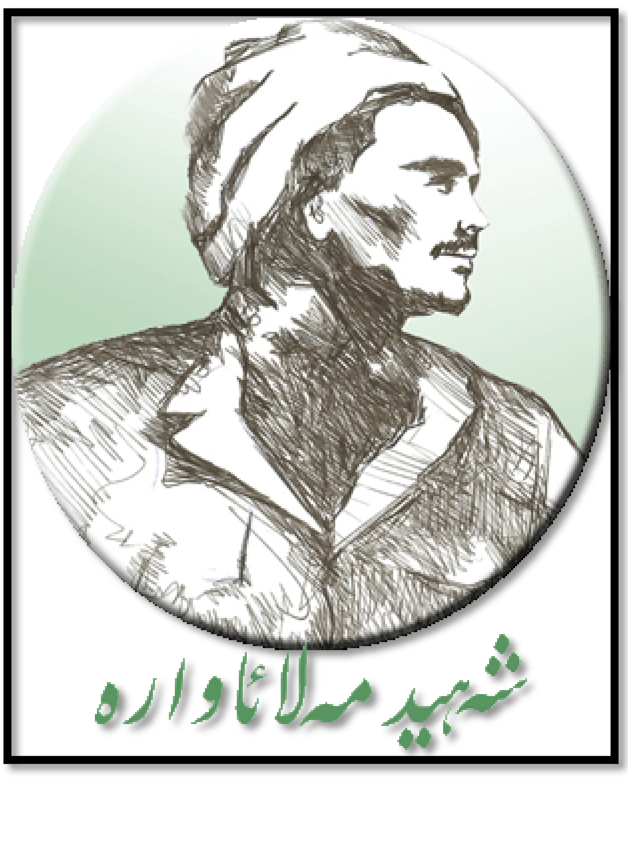

هەدا نادەم رۆژ و شەوێ
خۆم بسرەوم دڵ ناسرەوێ
تاکوو هەلم دەست دەکەوێ
دونیا گشتی سەر یەک کەوێ
لێم ببرن خۆراک و خەوێ
کوردم کوردستانم دەوێ

هیوای بەرزم قەت نانەوێ لەم کۆپلەیە لە هەڵبەستی مەلا ئاوارە دا نیشتیمان پەروریەکی بە تەواوی شۆرشگێرانەی

پێوە دیارە بە تایبەتی کە لە دوایین دێری ئەم کۆپلەیەدا دەڵی: (هیوای بەرزم قەت نانەوێ)
واتە ئەو هیوایەی کە لە بەرزی و لە لوتکە دایە قەت نەوی نابێ.

ئاوارە لە کۆپلەیەکی دیکەی هەر ئەم هەڵبەستە دا دەچێتە سەر ئەوەی کە مافی خوراو بۆ نیشتیمانەکەی وەستێنی هەر وەک دەڵێ :

دەستێنمەوە مافی خوراو
بۆ نیشتیمانی بەش کراو
هەزاران دایکی زگ سوتاو
هەزاران باوکی کوڕ کوژراو
دەژێنمەوە وەک گوڵ بە ئاو
کوردم کورستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ

لە کۆپلەیەکی دیکەی ئەم هەڵبەستەدا ئاوارە ئیشارە بەوە دەکا کە چۆن سەروەت و سامانی وڵاتەکەی بە تاڵان دەچێ و دەڵی :

تا کەی خەزینە و نەوتەکەم
بە بووکەڵە و فیت فیتە دەم
لە سەر گەنجی وڵاتەکەم
خاکی خۆشم ئاوارە کەم
خەڵکی شاد و من دڵ بە خەم
کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ

لە (هاواری توتنەوان) دا ئاوارە دەچێتە سەر بنج و بناوانی چارە رەشی و بێ بەشی وەرزیرانی کوردستان و دەڵێ:

توتنەوانێکی هەژارم

بێ خانوو و بێ زەوی و زارم
بێ پوڵ و باخ و بزن و مەر
دوور لە خێرم نزیک لە شەر
منداڵم رووت و برسییە
ژینم پڕ لە مەترسییە
قەرزدارم دەردەدارم
شەرمەندەی خەڵکی دێ و شارم
رووم نیە بچمە نێو خەڵک
بێ بەرگ و پێڵاو و بێ کەڵک
خەڵکی پێی وایە تەمبەڵم
بێ کەسپ و کار و چەپەڵم
بەڵام چ بکەم چارە رەشم
خەرمانم زۆرە و بێ بەشم

لە هەڵبەستی توتنەوانی دا ئاوارە ئیشارە بەوی دەکا کە چۆن کاتێک توتنەوان بە گیان کێشانی خۆی و ماڵ و منداڵی توتنەکە بەرهەم دێنێ، ئیدارەی دوخانیەی دەوڵەتی رەنجی ساڵی بە فیرۆ دەبا و بۆ رزگاری لەم زیللەتە روو دەکاتە دوژمن و دەڵێ:

دوژمن تاکەی بدەم باجت
دەک وەرگەری تەخت و تاجت
لە پاشان روو دەکاتە وەرزێران و دەڵی :
ئەی وەرزێران، ئەی جووتێران
ئەی توتنەوانی ماڵ وێران
با بە یەک دڵ و بە یەک زوبان
بە خەباتی شێلگیرمان
تا دوا پشوو هەوڵ دەین
شەق دەو رژێمە هەڵ دەین
یەکگرتن هۆی سەرکەوتنە

خەبات رێگەی دەسکەوتنە
ئەگەر یەک بین و یەک بگرین
دەگەڵ یەک دا بژین بمرین
زاڵ دەبین و سەر دەکەوین
بەرز دەبین و نانەوین
هەوڵ و تەقەڵلای بێ وچان
بێ ماندو بوون و پشوو دان
تاقە رێگەی رزگاریە
هێنەری رۆژی شادیە

ئاوارە وەک زۆر شاعیری کوردی نیشتیمان پەروەر هەست و سۆزی کوردانەی خۆی لە چوارچیوەی لای لایەی دایکە کوردیک بۆ کۆرپە ساواکەی دا دێنێتە سەر تابلویەک هەر وەک دەڵێ:

رۆڵە کۆرپەکەم ئارامی گیانم
خونچەی گوڵزاری باخچەی ژیانم
جگەر گۆشەکەم بەرهەمی ژینم
سەروەت و ماڵم ئاین و دینم
هێز و تەوژمم بینای چاوانم
هاودەنگی بەزمی رۆژ و شەوانم
رۆڵە گیان مەگری مەگرە بەهانە
بنوو درەنگە بەری بەیانە

لە کۆپلەیەکی دیکەی ئەم هەڵبەستە دا دەڵی :

کورم تۆ کوردی تۆ بێچوە شێری
نەتەوەی کاوەی ئازا و دلێری
باب و باپیرت خزم و کەس و کار
زۆریان کێشاوە مەینەتی و ئازار

بۆ پارێزگاری ناموس و ماڵیان
قەت نەوەستاوە دەست و گۆپاڵیان
تۆش وەک ئەوان بە نەترس و نەبەز
بازی کێوی بە نەک کەوی قەفەس
هەی لای لایە رۆڵە لای لایە
هیوای دوا رۆژم لە دەست تۆ دایە

ناوچەی ئالان لە کوردستانی ئێران لە شوێنێکی سەر سنووری نیوان کوردستانی ئێران و کوردستانی گەرمێن دایە و تێکۆشەرانی کوردی هەر دوو بەشی کوردستان بە رارەوی یان بە مانەوە رێیان تێ کەوتوە شوێنیکی شاخاوی و زەوی و زاری کەمە خەڵکەکەی دەوڵەمەند نین بەڵام دڵ ئاوڵا و خاون خوان و میوان خۆشەویستن. مەلا ئاوارە لە کاتی پێشمەرگایەتی دا زۆرتر لەو ناوچەیە دا ماوەتەوە و دەگەڵ خەڵکی گوندەکانی ئەم دەڤەرە دا زۆر تێکەڵاوی هەبووە، ئەو لە وەسفی ئالان دا دەڵی :

ئالان ئەی باغ وبیستان
ئەی ناوچەکەی کوردستان
ئەی بەهەشتی سەر زەمین
ئەی نەخشی جان ئافەرین
من بەشی خۆم گەراوم
جیهان هاتە بەرچاوم
نەمدی وێنەی تۆ چ شوین
لە کویستان ولە گەرمێن
خۆش و لە بەر دڵانی
تا دڵ حەز دەکا جوانی

لە پاشان بە گوندو موچەکانییدا دێ و دەڵێ :

لە " هەرزنێ " دێتە بەرچاو
مێوژ و خۆشاو بە لێشاو

"گاکێ"و" تێیەت " و" بەردان"
جێی مەڕ و ماڵ و وەردان
توتنەکەی " زەردەکانی "
"رۆزمەن " بێ بە قوربانی
"بێتووش " باغچەی گوڵانە
هێلانەی بولبولانە
مەلا عەوڵای بێتووشی
هەزار رەحمەت بێ تووشی
رۆڵەی ئەم خاک و ئاوە
لە دونیا خاوێن ناوە
"دولکان " و " کانیلانی "
سەد دڵ دەبێ حەیرانی
گەیشتە بێژوێ نویە
جیێ زیکر و دین و تۆبە
"شیخە ئەمینی " ئەمیندار
پیاوی خودا و خۆیندەوار
زۆر بە ناو بانگ و ناو بوو
قیبلە گای پیر و لاو بوو
هەرکەس ئەوی ناسیبوو
فیری خودا ناسی بوو
پیت و بەهرەی خودا بوو
بۆ سەر زەوی رژا بوو
سەر چاوەی نەقشبەندی
خۆزگەم بەوەی چۆ بەندی
هەزار رەحمەت لە گۆڕی
یەزدان بێ چاوە نۆری
گروێس لە بەر دڵانی
وەک گوڵی سەر چڵانی

خاوەنی زەوی و زاری
جێیٚ هەنجیر و هەناری

له پاشان لەم وەسفە دا دەگاتە دوایین گوندی ناوچەی ئالان و دەڵی :

" گڵەسپی " و " مێرگان " و " زێوە"
شێخە سووری کرێوە
دەوری " ئاڵمان "ی داوە
یا خوا هەر بێن ئاوا
زۆر جار بە بەزم و ئاهەنگ
کۆر و کچی شۆخ و شەنگ
دەگرن دەستی رەشبەڵەک
زەرد و سوور و چاو بەڵەک
با لێرە دەست هەڵگرین
بچین رەش بەڵەک بگرین

بەم حاڵەش ئاوارە خۆی بە شاعیر نە دەزانی و دەیگووت ئەم ناوە گەورە و گرانەم پێ هەڵناگیرێ .

مەلا ئاوارە دەفتەرێکی بچکۆلانەی باخەڵی هەبوو و لە نێو هەگبەکەی دابوو زۆربەی هەڵبەستەکانی تێدا نووسرا بوون ئەو دەفتەرە لە لای نووسەری ئەم دێڕانە بوو و زۆربەی هەڵبەستەکانم لە بەر کرد بوون ئێستاش هەر لە بەرمن. لە مانگی خاکەلێوەی ساڵی ١٣٤٧ ی هەتاوی (١٩٦٨ ی ز) ئاوارە دەفتەرەکەی لێ وەرگرتمەوە. کە شۆرشی گەلانی ئێرانی بە سەر دا هات ساڵی ١٣٥٨ ی هەتاوی شێعرەکانی ئەوانی لەم دەفتەرەدا بوون لە لایەن کەسێکەوە بە ناوی (عبدالله مینایی) یەوە چاپ و بڵاو بوونەوە. دووبارە بڵاو بوونەوی هەڵبەستەکانی وەبیر هێنانەوەی گەنجێکی لە بیر کراوە.

باسی ئەومان کرد کە مەلا ئاوارە لە نێو وەرزێران و جووتیارانی ناوچەکانی سەردەشت و بانە دا دەگەڕا و ئەرکی نیشتیمانی خۆی کە روون کردنەوەی ئەوان لە سەر مافە رەواکانی گەلە ستەمدیدەکەی بوو بەجێ دەهێنا، ئەو جووتیارانەی کە لە چوار وەرزی ساڵدا بە زەحمەت و ماندوو بوون و بەرهەمەکانیان زگی خەڵک تێر دەکەن و لە هەمان کاتدا بۆ خۆیان برسین .

دوو نمونەی زیندوو لەم کەسانە لە ناوچەی سەردەشت کە ئەو کات مەلا ئاوارە هامو و شۆی دەکردن کاک خدر (خاوەنی تووتنەوانی ئاوارە) و سەلیم پێ خواسن .

سەلیم پێخواس خەڵکی ناوچەی ئالانی سەردەشت بوو. ئەو تەواوی سەروەت و دارایەکەی بریتی بوو لە " دوو سێ فرووج و دوو داری هەرزاڵە کۆن و دیزەیەک خاڵی لە ڕۆن و گاسنێکی تێک شکاو و".... گوێدرێژێک و دەستێک کۆنە پێخەف و کاتێک لە گوندێک ماڵی بۆ گوندێکی دی باری دەکرد و لە گوێدرێژەکەی دەنا، گوێدرێژی تایین زۆر بە هاسانی بارەکەی هەڵدەگرت و ڕیگەی دادەگرت.

مام سەلیم پیشەی ڕاو و شکار بوو و هێندەی باڵندە و دەعبای کێوی کوشتبوون هیچ دەعبا و پەلەوەرێک لە بەری هەڵنەدەهات ساچمە زەنێکی هەبوو هێندەی دەبن تاشە بەرد و ئەشکەوتان گێرا بوو قۆنداغەکەی سوا بوو، بەو حاڵەش ژاندارمەی شا زۆریان لەم ساچمە زەنە زەندەقیان چوو بوو و زۆریان بەرۆک پێ دەگرت بۆ ساچمە زەنی تایین .

ئەوەش ئێوە و ئەمەش هەڵبەستەکانی ئاوارە :

کوردم کوردستانم دەوێ

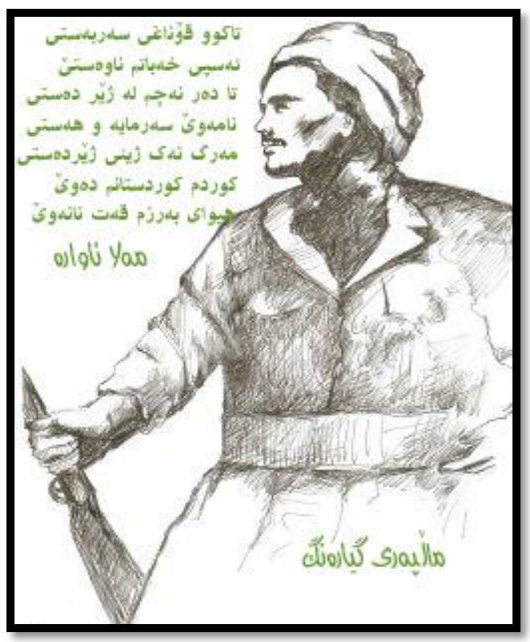

هەدا نادەم ڕۆژ و شەوێ
خۆم بسرەوم دڵ ناسرەوێ
تاکوو هەلم دەست دەکەوێ
لێم ببرن خۆراک و خەوێ
دونیا گشتی سەر یەک کەوێ

کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ

تاکوو قۆناغی سەربەستی
ئەسپی خەباتم ناوەستی
تا دەرنەچم لە ژێر دەستی

نامەوێ سەرمایەو هەستی
مەرگ نەک ژینی ژێر دەستی

کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ

بۆ ئازادی و بەختەور
بۆ سەربەخۆیی و رزگاری
بە سەر بەرزی و بەختیاری
بەگیان دەکەم فیداکاری
تا دەبرم دەستی زۆر داری

کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ

دەستی زۆردار دەقرتێنم
قەڵای سەختی دەروخێنم
بەردی بناغەی دەردێنم
وەک دێڵە سەگ دەیتۆپێنم
کە نەش تۆپی دەی رەتێنم
تۆڵەی کوردی لێ دەستێنم

کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ

دەی رەتێنم تا کێوی قاف
جیهانی پێ دەکەم تەواف
بە بێ گاڵتە و لاف و گەزاف
شەرتە نەکەم وەعدە بەخیلاف
یا بمرم یا بستێنم ماف

کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ

دەستێنمەوە مافی خوراو

بۆ نیشتیمانی لەت کراو
هەزاران دایکی زگ سوتاو
هەزاران باوکی کوڕ کوژراو
دەژێنمەوە وەک گوڵ بە ئاو

کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ

ناهێڵم نەسلی بەدکار
وەک هەڵۆ لێی دەکەومە کار
لە ژێر زەوی بۆی دەچمە خوار
بچێتە ئاسمان نایکەم قوتار

کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ

جووقە واری لێ ناهێڵم
وڵاتی پێ بە جێ دێڵم
خاکی خۆم بۆ خۆم دەکێڵم
سوودی بزن وەر و چێڵم
چی دی نایدەم بە فرو فێڵم

کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ

تاکەی خەزێنە و نەوتەکەم
بە بۆکەڵە و فیت فیتە دەم
لە سەر گەنجی وڵاتەکەم
خەڵک شاد و من دڵ بە خەم
خاکی خۆشم ئاوارە کەم

کوردم کوردستانم دەوێ

هیوای بەرزم قەت نانەوێ

١٣٤٦ ی هەتاوی

ئاوارە

***

ئاوارە لە مووچەیەکی گوندی بیژوێ ئالانی سەردەشت دەبێ و بە دووربین چاو لە دێیەکە دەکا و دەبینێ ئاپۆرایە، هێندەی پێ ناچی برادەرێک نان و چای بۆ دێنی. ئاوارە دەپرسێ :

. ئەو ئاپۆرایە چیە لە نێو دێ

. چ نیە عەجەم هاتوون بۆ سەربازگیری و دوو کەسیان بە ڕەش بگیر گرتوون یەکیان سەلیم پێخواسە کە هەر زوو خۆی لە دەستیان ڕزگار کردوو ئەوی دیکەیان میرزا برایمی حاجی حوسێنە ژن و منداڵ بە پەیاغان ئەویشیان لێ ئەستاند نەوە، ئێستا ژاندارمە لە کونە مشکێکی دەگەڕێین خۆی تێ راکەن.

* ئاوارەش قەڵەم تاو دەداتێ و دەنووسێ :

ڕەش بگیری

قەڵەم ئەی نووری چاوم
کزەی جەرگ و هەناوم
ئەی مایەی ژیانم
ئەی هێزی دڵ و گیانم
هەستە لە خەو درەنگە
ئەمرۆ دڵم زۆر تەنگە
دڵم زۆر ماتەمینە
پڕ لە زام و برینە
چیت پێ دەڵیم بە کوردی
بینووسە زۆر بە ووردی
وام زانیوە دەنگ و باس

سێ جەندرمەی خوا نەناس
لە سێی پێنجی چل و سی
هاتنە بێژوێ سێ بە سێ
بەرگیان سپی وەک خێوی
ترسنۆک چەشنی رێوی
گەینە قەبرستانی دێ
" سەلیم" یان گرت دەستبەجێ
کە گرتیان سەلیم پێ خواس
خەڵک هەموو وەک هەیاس
لە فیتی خۆ گەیشتن
رایان کرد و رۆیشتن
هاتن گەینە نێو ئالان
گەران کۆڵان و داڵان
وەک سەگی هار و برسی
هەرچی دییان لێیان پرسی
لە ناکاو بێ خەبەر
یەکێک لە ژوور هاتە دەر
نەیزانی ئەو فەقیرە
کە حەوزەیە و رەشبگیرە
نەیزانی بەشی کوردان
گرتن و کوشتنە و زیندانە
وەک سەگ بۆی چوون دەمودەست
گرتیان هەردووک دەستیان بەست
بە خۆشی و شادمانی
هاتن گەینە سەربانی
غەیری ئەو دوو نێچیرە
کەسیان نەبوو دەستگیرە
هەرچۆنی بوو مام پێخواس

خۆی لە دەس کردن خەلاس
ئەوی تریان پێش خۆدا
بۆ وەتاغی مام کوێخا
(ای کدخدا بیا پیش)
(بیا بیرون میندیش)
بەڵام کوێخا مەردانە
دەرچوو لەو جێ و مەکانە
زوو گرەوی خۆی بردەوە
بۆی دەرچوو خۆی شاردەوە
ئەو شەو تاکوو بەیان
پیر و ئافرەت دەورەی دان
زۆریان لێ پارانەوە
دیلیان وێ نەدانەوە
بە بەرتیل و پارە
نەکرا عیلاج و چارە
تا بەیانی دەستە بەستە
خستیاننە ژوور وەک خەستە
چەند و چوونی پێ ناوێ
دەگەڵ گزنگی تاوێ
سێ جەندرمە و یەک ئەسیر
هاتنە خوارێ چەپ و چیرِ
هاتنە خوارێ چوار بە چوار
کەوتنە ڕێگا بەرەو شار
خەڵکی نێو دێ ژن و پیاو
کور و کچ و پیر و لاو
هەموو مات و خەفەتبار
وەک دیبەکی تازیە بار
بەڵام هەرگیز خودایە

شوکری تۆم لە دەست نایە
کوردت وەها داناوە
بۆ تەنگانە ژن پیاوە
ئافرەتانی قارەمان
دایان نابوو یەک پیلان
نەخشە و پیلانێکی جوان
وەک داستانی ئەرسەلان
گەینە دەرکی مام باپیر
پێش خۆیان دابوو ئەسیر
پوور فاتمیان ناردە
کردی بە مرخێش مرخێش !
کوری منە و بەری دەن
سەگباب ئەزیەتی مەدەن
تێک هاڵان و تێک نووسان
وەک جۆخین کەن پێ خوسان
زۆریان یەکتر هێنا و برد
زەفەریان لە یەک نەبرد
پوورم نەعرەتەی کێشا
هێزی ئافرەت خرۆشا
بگرەوبەردە و گیر ودار
پەیدا بوو لە چوار کەنار
یەک دەیگووت تێیان هەڵدەن
زوو براکەمیان پێ بەردەن
یەک دەیگووت من هەر دەیکەم
تا رزگار دەبێ کورەکەم
یەک دەیگووت ئاموزا گیان
ئەتوو سەربازی ئێران
یەک دەیگووت کوری خوشکە

بۆیە لێوم وا ویشکە
یەک دەیگووت ئەی ئاموزا
جەرگم لە بۆت هەڵپرووزا
کە هات خورشیدی کچی
دەیدا لە سەر و پرچی
هاواری کرد دایە گیان
بێ مرادت کردم لە ژیان
شەرتە لە پاش تۆ دایە
تەرک کەم ئەو دونیایە
تا خەوم نەیە نەنووم
تا بنێشتم نەبێ نەجووم
تا برسیم نەبێ نەخۆم
تا نەکەومە رێ نەرۆم
مەگەر هەر نەبێ ماستاو
دەنا ناخۆم بەفر و ئاو
مەگەر لە بەر هەژاری
کۆشت کەم بە ژەهری ماری
چا ناخوم تا تێ نەکرێ
نان ناخوم تا دانەنرێ
لەم هەموو باس وخواسە
ژاندارم بوون گێژ و کاسە
لە پاش شین و گریان وزار
خورشید دەستی دایە دار
وەک شێرە ژنی زەمانە
گرتی جەرگەی مەیدانە
ژاندارم لەو ترس و لەرزە
لە بیریان چۆوە حەوزە
بە سەد فێڵ و دەردی سەر

خۆیان لە دەست بردە دەر
چوونە ژووری دانیشتن
وەک مریشک لێێ هەڵنیشتن
ئەمجار پوور فاتمی مردوو
لەسەر خۆی لادا پەتوو
رزگاری بوو لە مردن
بۆ توتن پێوە کردن
داستانم تەواو نەبوو
داخەکەم رۆژ ئاوا بوو
جێم چۆل و بیابانە
نیمە چرا و دیوەخانە
گەلی خوشک و برایان
تەمەننا دەکەم لێتان
ئەوەی نزیک و دوورن
لە تەقسیرم ببوورن

١٣٤٢ ی هەتاوی

ئاوارە

***

شەوی چاردەی گەلاوێژی سالی ١٣٤٦ لە مووچەیەکی سەرەوەی دێی بێتووشی ئالانی سەردەشت بە ناوی "دۆلان " بۆ دیدەنی چوومە لای ئاوارە ئەم شوینە زۆر خۆش و ئاوی سارد و زولاڵی هەیە ئەگەر فارسێکی کەویری یان عارەبێکی دەشتەکی لەو ئاوە وەخوا وا دەزانێ سەهۆڵی تێدایە دوڵان شوێنێکی بەرزە و لە داوێن چیای زەرتکەیە و بەسەر ئالانی ئەم بەر و ئەو بەران دا دەروانێ .

شەو درنگانێک لە پاش قسە و باسێکی زۆر بە دەردی فارس دەڵێن: (از هر دری سخنی)
من لێی خەوتم ئاوارە لە بەر شەوقی مانگە شەو تا کازیوەی بەیانی بە خەبەر بوو .

بەیانی کە لە خەو هەستام دەفتەرەکەی لە پشت سەرم دانا بوو و بۆ خۆی لێ ی دابوو رویشتبوو خواحافیزێەکی لێ نوسیبوو. پیویستە بڵێم لەم سەفەرەدا کاک "محمد محمدی"یشم لەگەڵ بوو کە لە جەرەیانی خۆپێشاندانەکانی ساڵی ١٣٥٧ دژی رژێمی پاشایەتی شەهید بوو. ئەمەش شێعرەکە :

وەسفی ئالان

ئالان ئەی باغ و بێستان
ئەی ناوچەکەی کوردستان
ئەی بەهەشتی سەر زەمین
ئەی نەخشی جان ئافەرین
من بەشی خۆم گەراوم
جیهان هاتە پێش چاوم
نەمدی وێنەی تۆ چ شوێن
لە کوێستان و لە گەرمێن
خۆشی لەبەر دڵانی
تا دڵ حەز دەکا جوانی
لە هەرزنی دێتە بەرچاو
مێوژ و دۆشاو بە لێشاو
"گاکێ" و" تێپەت" و" بەردان"
جێی مەڕ و ماڵ و وەردان
توتنەکەی " زەردەکانی"
رۆژمەن بێ بە قوربانی
" پیر بابا " پیری مەشهوور
خەڵک لە نزیک و دوور
لە کویستان و لە گەرمێن
بەرەو پیلی دەچن و دێن
بادار و سەر بە هەوێ
جێێ وایان دەس ناکەوێ

ئاوەدان بێ " مەزناوە "
مەڵبەندی بەڵەک چاوە
لە کیو لە مازوو چنین
بە هەڵپەرکە و پێکەنین
بە دابی هەرزەکاری
دوور لە دونیای غەمباری
شەو و رۆژ رادەبوێرن
دەست و دڵ چاو تێرن
خوارەوی " خوارە مێر "ە
کۆنە جێێ مەزن و میرە
"ئەشکان " و " مەزرێ " و" گەرماو "
خاوەن دەغڵ و توتن و ئاو

(بێتووش)

بێتووش باغچەی گوڵانە
هێلانەی بولبولانە
کوڕ و کچ و لاو و پیر
هەموو دڵخۆش و دڵگیر
باغ و باغاتی جوانی
مزگەوت و حەوز و کانی
دار و درەخت و سەوزە
ئاوی ساردی بێ قەوزە
هەتا دونیا دونیا بێ
وێنەیان پەیدا نابێ
مێوەجاتی جۆر بە جۆر
زەرد وشین و ئاڵ و مۆر
شیرین و مزر و مەزە خۆش

پیاو دەکەن مەست و سەرخۆش
خو خورەی ئاوی کوێستان
دێته خوار بۆ نێو بێستان
چریکەی بولبول قاسپەی کەو
هەر له بەیان تاکوو شەو
به ئاواز و سازی خۆش
دڵ دێننه جۆش و خرۆش
شاخی به بەفر و بەرزی
دەروانێته سەر ئەرزی
"مەلا عەوڵای بێتووشی " (١)
هەزار رەحمەت بێ تووشی
رۆڵەی ئەم خاک و ئاوە
له دونیا خاوەن ناوە
نه به زمان نه به قەڵەم
ناتوانم وەسفی بکەم
تورک و فارس و ئەرمەنی
کورد و روم و یەمەنی
کەس نیه ناوی نەزانی
چم داوە له بەیانی
بێتووش بەراستی خۆشی
مەڵبەندی عەیش و نۆشی
چۆن مەتحت بەمن دەکرێ
هەر ئەوەندەم پێ دەکرێ
قەت دەرناچی له یادم
هەر بەوەندەش دڵشادم
"مێرگاسی "جوان و رەنگین
سازگارو جێگەی هاوین
جێی ئاهەنگ و سەیرانه

دڵگیری پیر و جوانە
"دولکان "و"کانیلان "ی
سەد دڵ دەبێ حەیرانی
لە"مێشکەپە" و"رەجاکە"
مام حاجی پیاوی چاکە
"بێشکە " و" دێگە"و"بالێتان"
" شیرانیان " و "دیناران"
سەرووی "دنیاران" " بناوە"
دێیەکی خاوەن ناوە

بێژوێ

گەیشتە " بێژوێ " نۆبە
جێ ی زیکر و دین و تۆبە
"شێخ ئەمین "ی(٢) ئەمیندار
پیاوی خودا و خوێندەوار
زۆر بە ناو بانگ و ناو بوو
قیبلەگای پیر و لاو بوو
هەر کەس ئەوی ناسیبوو
فێری خودا ناسی بوو
پیت و بەهرەی خودا بوو
بۆ سەر زەوی رژابوو
سەرچاوەی نەقشبەندی
خۆزگەم بەوەی چۆ بەندی
هەزار رەحمەت لە گۆری
یەزدان بێ چاوە نۆری
"قوڵە" و "موونە"و" بەردە سوور"
مەزرێ هەمووی خوارۆژوور

هەم " گۆجار" و " سێ کووزو"
پەڵک چنار و مازوو
لە " گویزڵێ" هەنجیر و ترێ
هێند زۆرە ناگوترێ
"گرتکی " هەر ئاوەدان بێ
هەتا سەر خانە دان بێ
"کاوژان " لەو بەری " گرتکی "
زورن مێوژی بە کەڵکێ
هەزار سڵاو لەو گووندە
لەو بێژووە رەند و مەندە
بێژوێ بەهاری شادی
لە ئالان بۆتە نادی
سەدو بیست ماڵ باڵایە
هەمووی ئاڵ و واڵایە
کور و کچ لاو و پیر
هەموو زانا و ئاقڵ و ژیر
دڵخۆش و دەم بە خەندە
شینی وێنەی گوڤەندە
پیری بە کەیف و دڵ جوان
لە دەوڵەمەند و سەپان
هەموو شیرین کەلامن
بە عەقڵ و هۆش وفامن
کور کچی هەرزەکار
فێری گۆنگەڵ و قومار
لاوی گورج و گوڵ وتوند
دێنە بەر چاو لە نێو گوند
کوران شێرو پڵینگن
کچان قازو و قورینگن

کانی مزگەوت و چنار
مەلا فەقی و خوێندەوار
هەر لە بیژوی جوانن
پێکەوە شانە و شانن
بیژووی هەتاکوو مابم
لا ناچی لە بەر چاوم
با لەو سەری دونیا بم
ئەگەر لە تۆ دڵنیا بم
هەر پێم وایە لە لاتم
هاو دەنگی خاک و پاتم
ئەو جار بە خوات دەسپێرم
بیژوێ بە خێر و بێرم
خوات لە گەڵ بێ بیژوێ خۆش
شەرتە نەتکەم فەرامۆش
"سنجووێ "و "دۆلی"و "رەشەکان"
بمبورن بە هەر سێکان
هەر ئەوندە دەزانم
بڵێم هەتا دەتوانم
جێی گەورە و خانە دانن
خاوەن قۆناغ و نانن
"گروێس " لە بەر دڵانی
وەک گووڵی سەرچڵانی
خاوەنی زەوی و زاری
جێ ی هەنجیر و هەناری
تەماتەی هاوینانت
مورەببای هەنارانت
مەزەی دڵ و گیانن
بەشی ئاغا و سەپانن

"گڵەسپی" و "مێرگان" و "زیوە"
شێخە سووری کرێوە"
دەوری "ئاڵمان" ی داوە
یاخوا هەر بێ ئاوا
"مەلا پیرە" و "شێخە سوور"
دوو مەرقەدی پڕ لە نور
جێگای راز و نیازن
دوعایان لێ دەخوازن
لە هەموو گۆشە و کەنار
لە دێهات و لە نێو شار
پۆل پۆل و دەستە دەستە
بێ ماندو و بوون و خەستە
بەرەو پیلیان دێن لە دوور
زیاتر لە بەر (شێخە سوور)
بە تایبەتی بەهاران
بە کۆڵە پشتی و باران
کولێرە و نانە چەورە
بە لێشاون لەو دەورە
زۆر جار بە بەزم و ئاهەنگ
کور و کچی شۆخ و شەنگ
دەگرن دەستی رەش بەڵەک
زەرد و سوور و چاو بەڵەک
با لێرە دەس هەڵگرین
بچین رەش بەڵەک بگرین

(١٤ ی گەلاوێژی ١٣٤٦) ی هەتاوی / ئاوارە

لە پێشەوە وتمان مەلا ئاوارە لە نێو زەحمەتکێشانی کوردستان دەگەرا و ئەوانی لە سەر داخوازیە رەواکانی گەلەکەی رێنمایی دەکرد گوندی نەڵاس (کە ئێستا بۆتە شاروچکە) یەکێکە لەو گوندانەی دەمچۆمی کەڵوێی سەردەشتە کە مەلا ئاوارە

لەوێ زۆر دەچوو ماڵی جووتیاران و لە کاتی ئەوەی ژاندارمە و سیخورەکانی رژێمی پاشایەتی بە شوێنی دادەگەران لەو ماڵانە لە نێو مووچە و مەزراکانیان دا دەحەوایەوە.

(خلە کەچەڵ) یەکیک لەو توتنەوانە زەحمەتکێشانەی نەڵاس بوو کە ئاوارە زۆری بە سەر دەکردەوە و تەنانەت لە ئاودان و نێو گوڵ کردن و توتن پێوە کردن دا یاریدەی دەدا ...

هاواری توتنەوانێکی سەردەشت یەکێک لەو هەڵبەستانەیە کە بە زمانی سادەو ساکاری گوندی یانە هونراوەتەوە.

توتنەوانێکی هەژارم
بێ خانوو و بێ زەوی و زارم
بێ پوڵ و باغ و بزن و مەر
دوور لە خێرم نزیک لە شەر
منداڵم رووت و برسییە
ژینم پر لە مەترسییە
قەرز دارم دەردەدارم
شەرمەندەی خەڵکی دێ و شارم
روم نیە بچمە نێو خەڵک
بێ بەرگ و پێڵاو و بێ کەڵک
خەڵک پێی وایە تەمبەڵم
بێ کەسپ و کار و چەپەڵم
بەڵام چ بکەم چارە رەشم
خەرمانم زۆرە و بێ بەشم
هەر کە گوتیان سەری ساڵە
وادەی جووت و کشت و کاڵە
خۆم و خێزان ، گەورە و بچووک
رادەپەریین وەکوو هەللووک
هەڵدەپەرین لێرە و لەوێ
بەڵکوو کارێکمان دەس کەوێ

یا قورەکاری و خشتە برین
یا جووت و زەوی هەڵدڕین
وا بەهارە دەرکەوت گوڵ
جێگە خۆش دەگرێ بۆ شتڵ
بە گاسن بە پێمەرە بە پاچ
بە چنگ و نینوک و قاچ
دەی بژێرین و خۆشی دەکەین
تێکەڵ دەبێ دەگەڵ پەین
ئەمجار تۆ شتڵی پی دەکرێ
بە چیلکەو چاڵ سەری دەگری
دوو رۆژ جارێک ئاوی دەوێ
تا شین دەبێ و دەردەکەوێ
بژاری چەند ناخۆش وورده
پیشەی کور و کچی کوردە
شەو و رۆژ خەو ناچێتە چاو
کەنگی بەرم دەکەوێ ئاو
زەویەکەم بۆرە دێر بکەم
نەوەک سیس ببن شتڵەکەم
بە شیو برین و وەردو خەت
کێلان دەگاتە پێنج کەرت
دێراو هەڵدان خاکاو کردن
کور و کچ وەکوو کردن
ناخۆشە توتن چەقاندن
هەڵتروشکان پشت چەماندن
لە ئاو داشتن سستی نەکەی
تا دەگوورێ ووشکی نەکەی
نۆرەی پێشک و بژار برە
جەرگ برە بژار پرە

وا نیوگوڵ کرا ئاو درا
لە دوورەوە بە چاو کرا
کڵاو گەرگەری وەدەر کەوت
ئەژنۆم شکا نێوکم کەوت
رەبی کوێر بێ و چاوی نوسێ
بە زیادم لە سەر نەنووسێ
دەردی پێرارم نەداتێ
نە کەسریم بێ و نەچم داتێ
توتن نووس بۆ خاتری خودا
روحمی بکە بەمنی گەدا
مەی سووتینە رەنجی ساڵم
خاوەنێ کۆشێ منداڵم

توتن نووس :

تازە هەڵی وەشێنمەوە
بشمری نایکوژێنمەوە
من کار بە دەستی دەوڵەتم
دوژمنی خاک و میللەتم

توتنەوان :

زۆری لە بەر پاڕامەوە
بێ پووڵ جوابی نەدامەوە
نووسی بە چل پوتی تەواو
تەپلە بە سەری دوابراو
بە فیزەوە سوار بوو رۆیی
بۆ من جێما رەنجەرۆیی

ئەو جا بارین دەرد و بەڵا
بۆ توتنەوانی بێ سەلا
بە لەرز و تا بە دەردی چاو
سیس بووم وەک توتنی بەر تاو
بێ پوڵ و پارە وبێ خەرمان
بێ دوکتۆر و دەوا و دەرمان
کرم و ملەش ، کەڵە و گەزۆ
لە توتنی تایپین بوون وە کۆ
ئەویش وەک خۆم سیس و داماو
چرچ و بێ شەفاف و ژاکاو
نەخۆشی و هەژاریم بران
کارم زۆرن، دەردم گران
جووچکەو وەچە،سەر سپاندن
بن پەل، تەرە داشکاندن
چار داخ وبەن پێوەکردن
وەبەر تاودان و یشک کردن
تەلیس، شریت و حەمباڵی
خەسار نەکەی نیو مسقاڵی
ئەوا داگیرا، دانرا
پەتەی بارکردن وەرگیرا
خۆشی خۆشی دڵم شادە
خاون قەرز بەس خۆ بادە
توتنەکەم زۆر جوان و رەندە
بۆن خۆش و باش و پەسەندە
لەورۆ و لە سبەی باری دەکەم
وارید بە نێو شاری دەکەم
دووخانیە چاکم لێ دەکرێ
پووڵێکی باشم پێ دەبرێ

هەر قەرزێکی بە سەرمەوە
دەیدەمەوە بە گەرمەوە
جلک و پێڵاو دەسرە و کڵاو
برنج و رۆن بۆ چەڵاو پڵاو
هەرچی پێویستە بۆ ماڵم
بۆ خۆم و ژن و منداڵم
هەمووی دەکرم بە هەرزانی
لە چاو جاران بە مەرجانی
قەرز دار نیم نەغد کرِم
چی دی ناڵێم بەرگ شرِم
حاجی قادر"(٣) "عەلی قەساب"(٤)
چایی بێنن دەگەڵ کەباب
شەو لە هوتیل لەسەر فەنەر
دەخۆم دەنووم بە بێ خەتەر
بەرۆژ تا شەو بازار پێوان
بە فیزەوە قەدەم لێدان
دەگەرێم دووکان بە دووکان
سەودا دەکەم جلکی بووکان
لە دەرزی تاکوو پەشمینە
هەر شتێ جوان و رەنگینە
نرخ و قیمەتی دەپرسم
توتنم هەیە چاو نەترسم
منداڵیش تلی لیلیانە
لە ماڵێ خۆشی خۆشیانە
باب لە شار دەگەرێتەوە
هەموو شتێکمان بۆ دێتەوە
دە رۆژ بەم جۆرە رامبوارد
بە قەرز نان و چام خوارد

دڵ پڕ ئاهەنگ و خۆشم
ئەمرو توتنەکەم دەفرۆشم
ئاغای ڕەییس ودەرکەوت
ئۆخەی ئۆرەم وەبەر کەوت
دە فەردە توتن ریز کراو
لە بەر شەوقی هەڵنایە چاو
بۆ دیتن و چاو لێکردن
هەمووی پەرت و بڵاو کردن
سەر و بنی هەڵتەکاندن
نیویەکی لێ وەراندن
منیش لە جێی خۆ هەستاوم
بە بێ زمان ڕاوەستاوم
لە ناکاو هاتە گویم دەنگێ
دای لە جەرگم وەک خەدەنگێ
گوتی: لێی دەن بە واگوزار
ئەمساڵ خەراپترە لە پار
بەرویەکی ترش و تاڵەوە
گوتی: زوو بگەوە ماڵەوە
دەپووتت کەسری لە سەرە
بی هێنە بێ بێنە و بەرە
کە گویم گرت لەم دەنگ و سەدا
ڕەق بووم لەوێ وەک موقەببا
پاش تاوی تاسان حەبەسان
بە دەنگێکی پڕ لە ترسان
هاتمە زمان، هاوارم کرد
گوتم ئەی دادء ئەی هاوار
ئەی لە ڕێگەی پەروەردگار
لێم وەکۆ بوون دڕشت وورد

ئاغای رەییس قەرزدارم
نەخۆشم برسیم هەژارم
هیچ نەبێ قەرزی ئەمسالم
قوتی خێزان و مندالم
بمدەنێ با ئەربابەکەم
حەقی چایی و کەبابەکەم
رازی بکەم ، بی دەمەوە
رێم ببێ بۆ شار بێمەوە
یان بمگرن یان بمکوژن
یان کەسەریم لە سەر هەلگرن
بمبەخشن لە رێگەی خودا
خەرجیم نیە بۆ دادگا
هەلدەلرزێم هەلدە چوقام
نەراندی بە سەرما توقام

رەییس :

ئەی بێ شەرمی پەردە دراو
ئەی چلێنگی پیسی گلاو
بێ دەنگ نەبی بێ ئابڕو
تێت هەلدەدەم بە ئارەزوو
دا کوڕینە لێرە دەری کەن
نەک لێرە، شار بەدەری کەن
بەم چەشنە دەریان پەراندم
بەرهەمی سالیان رفاندم
بە دزی خاوەن قەرز و ئەرباب
بێ پووڵی قاوەچی و کەباب
ملم بۆ نایە لارەوە

دەرکەوتم لە نێو شارەوە
بە چاوی پڕ گریانەوە
بە دڵێکی وەک بریانەوە
هاتمەوە نێو خاو و خێزان
وەک بارانی گەڵا ڕێزان
فرمێسکی رووتی و هەژاری
لە چاوی گشتمان دەباری

تووتنەوان

دوژمن تا کەی بدەم باجت
دەک وەرگەڕێ تەخت و تاجت
ئەی وەرزێران ئەی جووتێران
ئەی توتنەوانی ماڵ وێران
با بە یەک دڵ و یەک زوبان
بە خەباتی شێلگیرمان
تا دوا پشوو هەوڵ دەین
شەق دەو ڕژێمە هەڵدەین
یەکگرتن هۆی سەرکەوتنە
خەبات ڕێگەی دەستکەوتنە
ئەگەر یەکبین و یەک بگرین
لەگەڵ یەکدا بژین بمرین
زاڵ دەبین و سەر دەکەوین
بەرز دەبین و نانەوین
هەوڵ و تەقەلای بێ وچان
بێ ماندوو بوون و پشوو دان
تاقە ڕێگەی رزگاری یە
هێنەری رۆژی شادییە

١٣٤٣ی هەتاوی (١٩٦٤ ز)

ئاوارە

ئاوارە گێرایەوە وتی شەوێک لە ئالۆتی بانە لە مووچەی برادەرێک خەوتبووم، هاوین بوو. نیوە شەو لە مووچەیەکی ئەولا ترەوە گویم لە دەنگی گریانی کۆرپەیەک بوو کە دایکی خۆشەویستی بە دەنگێکی خۆش لای لایەی بۆی دەکرد بۆ ئەوی جگەر گۆشەکەی بخەوێ.

گوتی لای لایەی ئەم دایکە کوردە دەروونی هەژاندم و ئیلهامی دامێ بۆ ئەوەی ئەم شێعرە بنووسم :

لای لایەی دایکە کوردێک بۆ کۆرپە ساواکەی

رۆڵە کۆرپەکەم ئارامی گیانم
خونچەی گوڵزاری باغچەی ژیانم
جگەر گۆشەکەم بەرهەمی ژینم
سەرووەت و ماڵم ئایین و دینم
هێز و تەوژمم بینای چاوانم
هاودەنگی بەزمی رۆژ و شەوانم
رۆڵە گیان مەگری مەگرە بەهانە
بنوو درەنگە بەری بەیانە
هەی لای لایە کۆرپەی ساوایە
کویر بێ ئەو چاوەی بە تۆ هەڵنایە
هەرچەند تۆ دەگری جەرگم کەبابە
من بۆ تۆ چۆنم تۆش بۆ من وابە
تۆ شاگوڵی باغ من باغەوانم
نازت دەکێشم هەتا دەتوانم
دایک ئەو کاتەی دڵی دەسرەوێ
کەکۆرپەی ساوای بێخەم وەرکەوێ

یان بە بزەی لێو بە خەندەی زاری
ئاڵ وگۆڕیان کا گریان و زاری
هەی لای لایە کۆرپەی ساوایە
قەزات لە گیانم تاقانەی دایە
هەتا ئێستا کە منداڵی ووردی
خەڵف و نەمامی بێستانی کوردی
شلکی ناسکی نەت داوە بای باڵ
دەرت نەکردووە پەڕو خەت وخاڵ
بێ زمان و بیر بێ هۆش و تاقەت
غەمبارم دەکەی بە گریەو زاقەت
بەڵام بە هیوای دوا ڕۆژم سادەی
نەکەی ڕۆڵە گیان ڕەنجم بە بادەی
هەی لای لایە کۆرپەی ساوایە
بنوو درەنگە بۆچ خەوت نایە
هیوام زۆر پێتە وەک باب و کاکت
ببیە سەربازی نەتەوە و خاکت
بەخێوت دەکەم بە گیان و بە دڵ
نەکەی بترسی ولەهیچ بکەی سڵ
زانا و خۆێندەوار چاوو دڵتێر بی
ڕۆژی تەنگانە پڵنگ وشێر بی
لاوێکی گورج و خاوەن هۆش و بیر
نەترسی لە بەند لە کۆت و زنجیر
هەی لای لایە ڕۆڵە لای لایە
بنوو درنگە تاقانەی دایە
کورم تۆ کوردی تۆ بێچوە شێری
نەتەوەی کاوەی ئازا و دلێری
باب و باپیرت خزم و کەس وکار
زۆریان کێشاوە مەینەتی وئازار

بۆ پارێزگاری ناموس و ماڵیان
قەت نەوەستاوەدەست وگۆپاڵیان
تۆش وەک ئەوان بە نەترس و نەبەز
بازی کێوی بە نەک کەوی قەفەس
هەی لای لایە رۆڵە لای لایە
هیوای دوا رۆژم لە دەست تۆ دایە

پەراوێزەکان :

١- زانایەکی بە ناوبانگ و شارەزا بوو و لە گوندی بێتووش لە دایک بووە (بۆ زیاتر شارەزا بوون لە ژیان و بەسەر هاتی بروانە (تاریخ مشاهیر کورد نووسینی بابا مردوخ روحانی جلد اول) لاپەرەکانی ٣٨٤-٢٧٦).
٢- مەلا حەمەدەمین ناسراو بە (شێخی بێژووی ن) کوری مەلا ئەحمەدی سەراوی لە ساڵی ١٢٧٧ی کۆچی مانگی لە بیژوێ لە دایک بوو (بۆ زیاتر شارەزا بوون لە ژیان و بەسەر هاتی بروانە: (تاریخ مەشاهیر کورد لاپەرەی ٣٥٦) .
٣- قاوەچییەکی شاری سەردەشت بوو، قاوخانەیەکی بەرینی هەبوو و چایەکەی بە تام و خۆش و بە لەزەت بوو، پاییزان وەختی توتن(فەحس کردن) قاوەخانەکەی هەر جمەی دەهات و خەڵک بە تایبەتی خەڵکی دێهات زۆریان روو تێ دەکرد خوای لێ رازی بێ .
٤- کەبابچییەکی شاری سەردەشتە کەبابەکەی زۆر خالیس و بێ غەشە پێی دەڵێن (عەلی مینەی شێخەی) پاییزان وەختی توتن فرۆشتن لە دوکانەکەی دا رێ وە بەر رێدار ناکەوێ بە تایبەتی کە کەبابخانەکەی لە نزیک قاوەخانەکەی حاجی قادر بوو. هەر کەس نان و کەبابی خواردبا بۆ چا خواردنەوەکەی دەچووە قاوەخانەی حاجی قادری.

سوپاس:

١- بۆ خوشکە چنور مهرپرور کە مونتاژی وە ئەستۆ گرت.
٢- بۆ شاهۆی جگەرگۆشەم کە پێی داچۆتەوە.

رەزبەری ١٣٨٠ هەتاوی

سەرچاوە : ماڵپەری گیارەنگ / رێکەوتی : ٢٣ی ئاگۆستی ٢٠٠٧

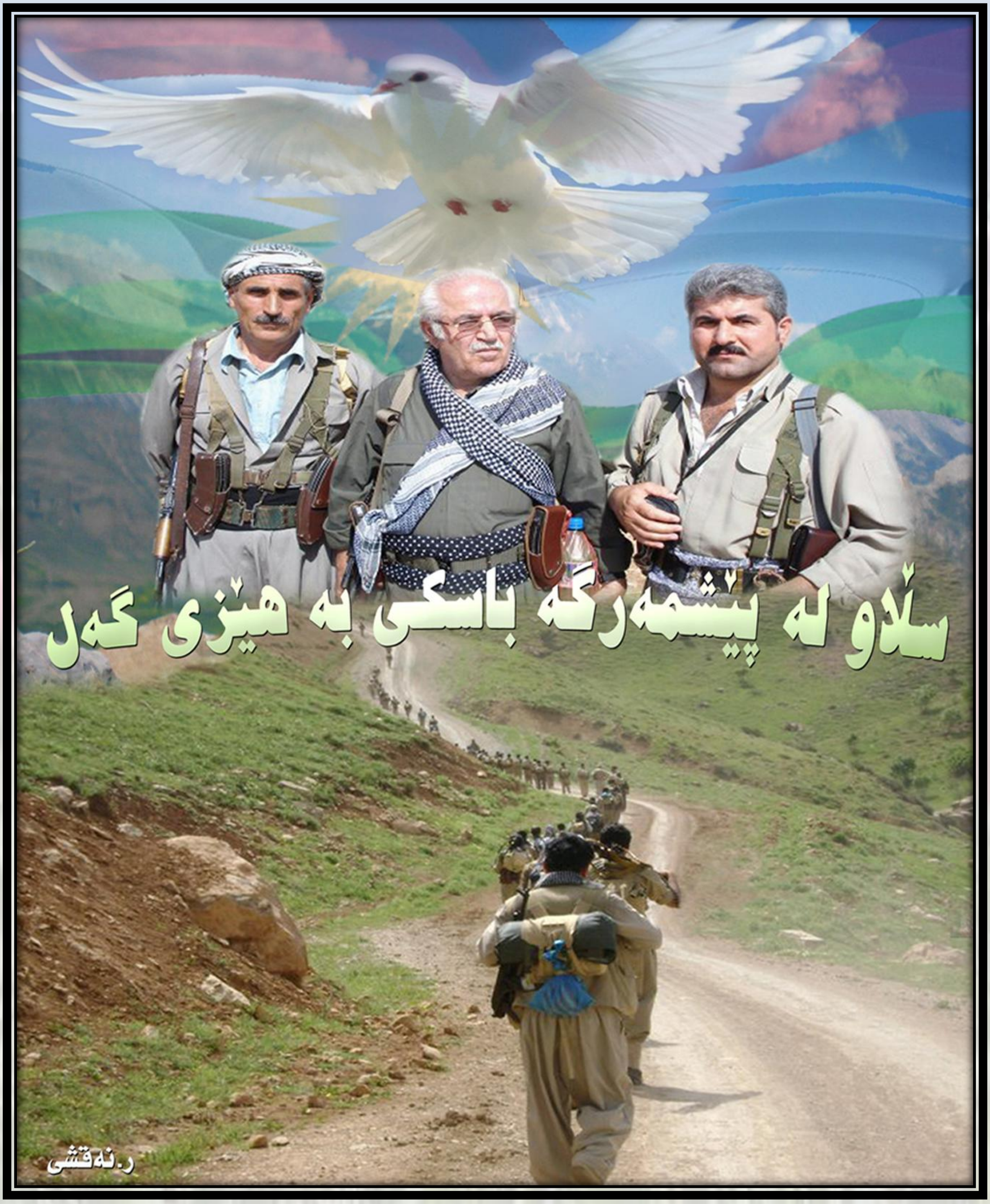

جۆزەڕدانی ٢٧١٥ی کوردی - جوونی ٢٠١٥ زایینی